

Anadolu Arap Birliği Hareketi Derneği ve Mardin Süryani Birliği Derneği'nin kapatılmasına ilişkin Görüşler

Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı (TÜSEV), kapatma kararı verilen iki derneğin, hukuki süreçlerine dair kendisine ulaşan belgeleri incelemiş ve aşağıdaki görüşleri oluşturmuştur. TÜSEV, kendi inceleme ve görüşlerine ek olarak, İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyesi Ulaş Karan'dan da destek almıştır. Ulaş Karan da ilgili belgeleri incelemiş ve ön inceleme sonuçlarını TÜSEV ile paylaşmıştır. Aşağıda, TÜSEV'in ve Ulaş Karan'ın ön incelemelerine dair görüşleri bir arada sunulmaktadır:

Mahkemenin gerekçeli kararı incelendiğinde her iki derneğin kapatılma gerekçelerinin aynı olduğu görülmektedir:

1. Dernek yöneticisi tarafından yasal 30 günlük süre içinde, Dernekler Büro Şefliği tarafından tüzükte yapılması istenen düzeltmelerin yapılmaması;
2. Derneğin amacının sınırlanmayıp dernekçe sürdürülecek çalışma konuları ve biçimlerinin ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiş, derneğin ana amacından çıkmış ve bu hususun düzeltilmemiş olması.

Yukarıdaki birinci maddede atıf yapılmış olan ve Midyat Kaymakamlığı Dernekler Büro Şefliğinin tüzük inceleme raporlarına göre hem Anadolu Arap Birliği Hareketi Derneği'nin hem de Mardin Süryani Birliği Derneği'nin tüzüklerinde tespit ettiği benzer "kanuna aykırılık veya noksanlıklar" şunlardır:

1. **Dernek amaçlarının ve bu amaçları gerçekleştirmek üzere yürütülecek faaliyetlerin aşırı derecede ayrıntılı olarak belirlenmiş**, bunun sonucu ana amaçtan uzaklaşılmış olması, dağınık amaçlar topluluğunun amaç olarak belirlenmiş olması ve bu durumun Türk Medeni Kanununun 56. Maddesindeki "**belirli ve ortak amaç**" terimiyle hüküm altına alınmış olan amaç tekliği ilkesiyle çelişiyor olması;
2. Tüzüklerinde derneklerce sürdürülecek **çalışma konuları ve biçimlerinin çok geniş ve kapsamlı olması**; belirtilen her bir faaliyetin tek başına bir amacı ifade edecek olması ve tali amaçlar olmaktan uzak olması dolayısıyla **amaç tekliği ilkesiyle çelişiyor olması**;
3. Anadolu Arap Birliği Derneği'nin tüzüğünde, **dernek yönetiminde %40 bayan ve %20 engelli kotaları** ve Mardin Süryani Birliği Derneği'nin tüzüğünde **%25 bayan ve %10 engelli kotaları** öngörüldüğu halde, bu **temsiliyetin sağlanmasına yönelik bir düzenlemenin yapılmamış olması**;
4. Mardin Süryani Birliği Derneği'nin tüzüğünde, yönetimde eş başkanlık sisteminin tercih edilmiş olması ancak hedeflenen bu sistemin nasıl uygulanacağına dair, yani **eş başkanın seçilme şekli ve usulüne dair düzenlemelerin yapılmamış olması**; Anadolu Arap Birliği Hareketi Derneği'nin ise tüzüğünde, yönetim kurulu başkan, eş başkan, başkan yardımcısı, eş başkan yardımcısı, genel sekreter ve saymandan oluşur ibaresine yer verildiği ve bu görev ünvanlarının toplamı 6 olmasına rağmen, yönetim kurulunun 5 asil ve 5 yedek kişiden ibaret gösterilmiş olması;
5. Derneklerin isimlerinde "**Birlik**" ibaresinin geçiyor olması; oysaki Dernekler Dairesi Başkanlığının 29 Temmuz 2013 tarihli yazısı gereği, dernek isimlerinin dernek tüzel kişiliği dışında farklı hukuki kişilikleri çağrıştıracak, kanunlarla kurulması öngörülen tüzel kişiliklerin kullanılmasına izin verilmemesi gerektiği için "**Birliği**" ibaresinin dernek tüzüklerinden çıkarılması gerekmesi.

Midyat Kaymakamlığı Dernekler Büro Şefliğinin, her iki derneğin tüzüklerinde tespit ettiği ve yukarıda özetlenen "kanuna aykırılık ve noksanlıklara" ek olarak, sadece Anadolu Arap Birliği Hareketi Derneği'nin tüzüğünde tespit ettiği "kanuna aykırılık ve noksanlıklar" da şunlardır:

6. Dernek tüzüğünde, dernekçe sürdürülecek çalışma konuları ve biçimlerinin arasında **ücretli sağlık hizmeti verilmesi ibaresinin geçiyor olması**; böyle bir gelir temininin ancak gerekli yasal koşulları karşılamakla mümkün olabileceği, ancak böyle bir durumda da derneğin sağliğı gaye edinmesi gerektiği oysa ki tüzüğünde yazılı olan amacın buna uygun olmadığı;

7. Dernek tüzüğünde belirtilen **yabancı personel istihdamının ancak oturma ve çalışma izinleri ile ilgili yasal koşulları karşılamakla mümkün olabileceği** ve ilgili maddede gerekli değişikliklerin yapılmamış olması;
8. Tüzükte **kusur isnad eden ağır ithamlar¹ olması** ve bunların tüzükte yer almasının uygun olmaması.

Yukarıdaki konulara dair, Midyat Kaymakamlığı'na bağlı Dernekler Büro Şefliğinin, Anadolu Arap Birliği Hareketi Derneği'ne ve Mardin Süryani Birliği Derneği'ne, yukarıda belirtilen aykırılık ve noksanlıkların düzeltilmesi isteminde bulunduğu ancak derneklerin, 30 günlük kanuni süre dahilinde bunları düzeltmediği anlaşılmaktadır. Buna dayanarak, Kaymakamlık, Midyat Cumhuriyet Başsavcılığına derneklerin feshi için dava açılması ve mal varlığının bulunması halinde tasfiye işlemlerinin yapılması istemiyle bildirimde bulunmuştur.

Midyat 2. Asliye Hukuk Mahkemesinde davalar açılmış ve Mahkeme yukarıda bahsedilen gerekçelere dayanarak derneğin feshine karar vermiştir. Her iki dernek de Yargıtay'a temyiz başvurusunda bulunmuştur. Hukuki süreç devam etmektedir.

Sürece ilişkin görüşler:

1. İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığının görevleri 3152 sayılı İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun kapsamında hüküm altına alınmıştır. Bu görevlerin ele alınan konuyla ilgili olduğu düşünülenleri şunlardır:
 - *“Dernekler ile 3335 sayılı Uluslararası Nitelikteki Teşekküllerin Kurulması Hakkında Kanun hükümlerine göre kurulan birliklerin kuruluş, iş ve işlemleri izlemek, kayıtlarını tutmak, dosyalamak ve arşivlemek;*
 - *Derneklerin ve birliklerin tüzel kişiliklerinin sona ermesi, tasfiyesi ve faaliyetten alıkonulması ile ilgili iş ve işlemleri yürütmek;*
 - *Dernek ve birliklere kütük numarası verilmesi, kütükten silinmesi ile ilgili işlemleri yürütmek ve izlemek”.*

Ayrıca, Medeni Kanun'un 60. Maddesinde *“...Kuruluş bildiriminde, tüzükte ve kurucuların hukuki durumlarında **kanuna aykırılık veya noksanlık tespit edildiği takdirde bunların giderilmesi veya tamamlanması derhal kuruculardan istenir...**”* hükmü yer almaktadır.

Yukarıda bahsedilen mevzuata bağlı olarak, Dernekler Dairesi Başkanlığına bağlı çalışan İl Dernekler Müdürlükleri ve İlçe Dernekler Büro Şefliklerinin, derneklerin tüzüklerinde kanuna aykırı bir durum olup olmadığına dair inceleme yapma yetkileri bulunmaktadır. Dolayısıyla, idare derneğin amacının kanuna aykırı olup olmadığını inceleyip değerlendirme yapabilir. Amacın kanunlarca yasaklanmamış bir amaç olması halinde, amacın kapsamına ve içeriğine ilişkin (geniş ve kapsamlı olması, vb.) bir inceleme yapma yetkisi bulunmamaktadır. Oysa ki Midyat Dernekler Büro Şefliği, kanuna aykırı olmamasına rağmen, belirtilen iki derneğin de amaçlarının esasına ilişkin inceleme yaparak, yetki alanına girmeyen ve kanunlarca düzenlenmemiş bir konuda “kanuna aykırılık” yorumu geliştirmiş ve bu yoruma dayanarak dernekten tüzük düzeltilmesi talebinde bulunmuştur. Amaca ilişkin yapılan kanuna aykırılık tespitinin içeriğine dair görüş aşağıda sunulmaktadır.

2. 3152 sayılı İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'un 13/A maddesine 2004 yılında eklenmiş olan ek fıkraya göre *“Büyükşehir belediyesi sınırları içinde kalan ilçe kaymakamlıklarında ayrıca ilçe dernekler büro şeflikleri oluşturulmaz”.* Oysa yazışmalardan anlaşılmaktadır ki, 2012 yılında kabul edilen Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (No: 6360-

¹ Tüzüğün 2.5 maddesinde *“... bölgemizde ve ülkemizde... uygulanan yoksullaştırma politikalarına...”* ibaresinin Midyat Dernekler Büro Şefliği tarafından bu kapsamda değerlendirildiği anlaşılmaktadır.

12/11/2012) ile 30 Mart 2014 seçimleriyle birlikte büyükşehir belediyesi olmuş olan Mardin Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı Midyat ilçesinde Dernekler Büro Şefliği, 2014 yılının Mayıs ayında halen görevini sürdürmektedir. Büyükşehir Belediyesi olmasıyla birlikte kapatılmış olması gereken Midyat Dernekler Büro Şefliğinin neden hala aktif olduğu bilinmemektedir.

İçeriğe ilişkin görüşler:

Midyat Kaymakamlığına bağlı Midyat Dernekler Büro Şefliğinin belirtilen iki derneğin tüzüklerinde "kanuna aykırılık veya noksanlık" olarak tespit ettiği konulara ilişkin görüşler aşağıda maddeler halinde sunulmaktadır.

1. Her iki derneğin amaçlarının aşırı ayrıntılı, geniş ve dağınık amaçlar topluluğu şeklinde belirlenmiş olması; bu amaçları gerçekleştirmek üzere yürütülecek faaliyetlerin de benzer şekilde çok geniş ve kapsamlı olması; bu durumun Türk Medeni Kanunu'nun ilgili hükmüyle çelişiyor olması tespitine dair görüşler:

Tüzük incelemesi, kanuna aykırılık veya noksanlık tespiti için yapılmaktadır. Bu kapsamda, amaca yönelik bir inceleme ve düzeltme talebi, ancak kanuna aykırı bir amaç veya faaliyet tespit edilmesi durumunda söz konusu olabilir. Yasak amaç ve faaliyetler ise, Dernekler Kanunu'nun 30. maddesinde şu şekilde belirtilmektedir: Dernekler "Anayasa ve kanunlarla açıkça yasaklanan amaçları veya konusu suç teşkil eden fiilleri gerçekleştirmek amacıyla kurulamaz"; "askerliğe, millî savunma ve genel kolluk hizmetlerine hazırlayıcı öğretim ve eğitim faaliyetlerinde bulunamaz; bu amaçları gerçekleştirmek üzere kamp veya eğitim yerleri açamaz; üyeleri için özel kıyafet veya üniforma kullanamazlar". Görüleceği üzere, dernekler sadece kanunlarca açıkça yasaklanan ya da suç teşkil eden amaçları güdemezler. Hatta Anayasa'nın 90. maddesi uyarınca, amaçların kanuna aykırı olması durumunda dahi, Anayasa'ya veya uluslararası sözleşmelere aykırı olup olmadığının gözetilmesi ve bunlara aykırı olmaması halinde kanunların değil, Anayasa ve uluslararası sözleşmelerin dikkate alınması gerekir. Midyat Dernekler Büro Şefliği tarafından yapılan tüzük incelemesinin de ancak bu çerçevede yapılması beklenirdi. Amacın geniş tutulmuş olması, dağınık olması veya amaçların ana amaç ile paralellik göstermiyor olması keyfi gerekçelerdir ve hukuki bir dayanağı bulunmamaktadır. Bu kadar keyfi bir gerekçe ile kapatma istenmesi, ilgili derneklerin özel hukuk tüzel kişilikleri olarak otonomisini yok saymakta ve ihlal etmektedir.

2. Her iki derneğin isimlerinde "Birlik" ibaresinin kullanılmasına izin verilmiyor olmasına ilişkin görüşler:

Derneklerin hangi isimleri ancak izin alarak kullanabilecekleri ve hangi isimleri dernek ismi olarak kullanamayacakları, Dernekler Kanunu'nun 28 ve 29. maddelerinde şu şekilde hüküm altına alınmıştır: "Dernek adlarında; **Türk, Türkiye, Milli, Cumhuriyet, Atatürk, Mustafa Kemal** kelimeleri ile bunların baş ve sonlarına getirilen eklerle oluşturulan kelimeler İçişleri Bakanlığının izni ile kullanılabilir" (Madde 28); ve "Derneklerin, mevcut veya mahkeme kararıyla kapatılmış veya feshedilmiş bir siyasî partinin, bir sendikanın veya üst kuruluşun, bir derneğin veya üst kuruluşun adını, amblemini, rumuzunu, rozetini ve benzeri işaretleri ya da başka bir ülkeye ve daha önce kurulmuş Türk devletlerine ait bayrak, amblem ve flamaları kullanmaları yasaktır" (Madde 29). Bu düzenlemelerden de anlaşılacağı üzere, derneklerin isimlerinde hangi kelimeleri kullanamayacakları kanunlarla açıkça hüküm altına alınmıştır ve "birlik" kelimesi bu yasaklanmış kelimeler arasında sayılmamaktadır. İçişleri Bakanlığı tarafından, yönetmelik veya genelge gibi herhangi bir düzenleyici idari işlemle kanunlarda yasaklanmış isimler haricinde başka isimlerin yasaklanması mümkün değildir ve temel hak ve özgürlüklerin kanunla sınırlanabileceğine dair Anayasa'nın 13. maddesine ve Anayasa'nın 2. maddesinde yer alan hukuk devleti ilkesine açıkça aykırıdır.

3. Anadolu Arap Birliği Hareketi Derneği'nin tüzüğündeki faaliyet ve çalışma alanlarının arasında ücretli sağlık hizmeti verilmesinin yazılmış olması ve yabancı personel istihdamı yapılacak olmasının uygun olmadığının öne sürülmesine dair görüşler:

Ücretli sağlık hizmeti sunulması ve yabancıların istihdamı, inceleme raporunda da belirtildiği üzere farklı kanunlarda hüküm altına alınmıştır ve ancak bu kanunlarda belirtilmiş olan koşulların yerine getirilmesiyle gerçekleştirilebilmektedir. Bu noktada Midyat Dernekler Büro Şefliğinin tüzük inceleme tutanağında belirttiği gerekçeler elbette ki doğrudur. Ancak, bir derneğin bu hususları tüzüğünde amaç olarak seçmesi veya çalışma ve faaliyetleri arasında belirlemesinin önünde mevzuatla düzenlenmiş herhangi bir engel bulunmamaktadır. Dernekler benzeri amaçlara ve faaliyetlere tüzüklerinde yer verme hakkına sahiptirler. Elbette, dernek yöneticileri sonrasında bunları gerçekleştirmek için kanunlarca düzenlenmiş gerekli koşulları yerine getirmekle yükümlüdürler. Eğer bu koşullar yerine getirilmezse, bu amaç ve hizmetleri gerçekleştiremezler. Unutulmamalıdır ki, tüzükler, dernek kurucularının kendi iradeleriyle hazırladıkları ve kurdukları derneğin uzun vadeli vizyon ve politikalarını ortaya koydukları temel belgelerdir. Bu vizyon ve politikalar, uzun vadede, gerekli koşulların yerine getirilmesini sağlayan planlamalar ve çalışmalarla hayata geçirilir. Tüzükte kabul edilemez bulunan bu iki husus da yukarıda sürece ilişkin görüşler başlığı altında ele alınmış olan amacın geniş ve kapsamlı yazılmış olmasına benzemektedir. Midyat Dernekler Büro Şefliği, bu tespitinde de tüzük incelemesinde “kanunlara aykırılık veya noksanlık” çerçevesinin dışına çıkarak, amaç ve faaliyetlerin esas ve içeriğine ilişkin incelemede bulunmuş ve keyfi yorumlara dayanan değerlendirme yapmıştır.

4. Anadolu Arap Birliği Hareketi Derneğinin tüzüğünde **kusur isnad eden ağır ithamlar olması** ve bunların tüzükte yer almasının uygun olmamasına dair görüşler:

Derneklerin tüzüklerinde eleştiri yapmalarını veya kusur isnad eden ithamlara yer vermelerini yasaklayan herhangi bir kanun veya yönetmelik maddesi bulunmamaktadır. Bu tespit ve gerekçe, derneklerin özel hukuk tüzel kişileri olarak iradelerine ve otonomilerine doğrudan bir müdahaledir ve tamamen idare tarafından yapılan keyfi bir yorum niteliğindedir. Bu tutumun hiçbir hukuki dayanağı bulunmamaktadır.

5. Her iki derneğin de yönetim kurulunda **eş başkanlık sistemi ile kadınlar ve engelliler için temsil kotaları** öngörmüş olmaları, ancak bunlara ilişkin düzenlemelerin ya tutarsız olması veya hiç yer verilmemiş olması tespitine dair görüşler:

Her iki dernek de yönetim kurulunda eş başkanlık sistemi öngörmüşlerdir. Öte yandan tüzük inceleme raporlarından anlaşıldığı üzere, eş başkanın nasıl seçileceğine dair tüzükte bir düzenleme mevcut değildir. Buna ek olarak Anadolu Arap Hareketi Derneği, yönetim kurulunda eş başkan ve eş başkan yardımcılarını da dahil olmak üzere toplam 6 kişi öngördüğü halde, yönetim kurulunu 5 kişiden ibaret göstermiştir. Benzer şekilde, her iki derneğin de yönetimde, farklı oranlarda engelli ve kadın kotası öngördükleri ancak bu kotaların nasıl uygulanacağı ve temsiliyetin nasıl sağlanacağına dair tüzüklerinde herhangi bir düzenlemeye yer vermedikleri anlaşılmaktadır. Midyat Dernekler Büro Şefliği gerekli düzenlemelerin noksanlığını tespit etmiş ve yapılması isteminde bulunmuştur. Tüzük inceleme raporlarından anlaşıldığı kadarıyla Dernekler Büro Şefliği, eş başkanlık sisteminin veya kota uygulamalarının değiştirilmesini değil, bunların nasıl uygulanacağına dair düzenlemelerin tüzüğe eklenmesi isteminde bulunmuştur. Bu tespitin yerinde olduğu ve yönetim kurulu üye sayısının önerilen sisteme uygun olacak şekilde düzeltilmesi gereklidir. Ayrıca, derneklerin ilgili düzenlemeleri yaparak öngördükleri sistemin nasıl uygulanacağına dair düzenlemelere tüzükte yer vermeleri de doğru olacaktır. Öte yandan, ifade etmek gerekir ki, böyle bir noksanlık veya yanlışlıktan dolayı bir dernek için kapatma talebinde bulunulması çok ağır bir yaptırımdır.